

SCHOOLONDERSTEUNINGSPROFIEL

ZMLK Catharinaschool SO

01-12-2013

De profielen dienen, enerzijds per school en anderzijds gebundeld tot een overzichtelijk geheel, de dialoog binnen de samenwerkingsverbanden in de regio's in voorbereiding op het ondersteuningsplan.

Het profiel legt in deze fase de focus op het beschrijven van de gespecialiseerde dieptezorg die in de huidige situatie door de scholen voor (V)SO geboden wordt. Voor wat betreft de beschrijving van basis- en breedte zorg, en de (kwaliteit)afspraken daarbinnen, wordt in een volgende fase aangesloten bij de specifieke afspraken per samenwerkingsverband. Het is geen statisch document, maar zal zijn dynamiek en doorontwikkeling kennen binnen het toekomstige passend onderwijs.

SCHOOLONDERSTEUNINGSPROFIEL

SO   VSO   AB

School: ZMLK Catharinaschool

Adres: Smidserweg 4

Postcode: 6419 CP

Plaats: Heerlen

Brinnr.: 20 - IF (bestuurs- en schoolnummer)

Identiteit: R.K.

Tel.: 045-5741409

Email: info@so-catharina.nl

Site: www.so-catharina.nl

Maakt deel uit van SWV(-en): 31-06 /   /   /   /   / (nummers)

Dit document is vastgesteld door het bestuur, na advies (G)MR.

Datum: -   -   -

Handtekening:

Naam, functie: ,   -

ALGEMEEN

De school is onderdeel van bestuur INNOVO, Stichting voor Katholiek Onderwijs.

De school heeft een formele (op overeenkomsten gebaseerde) samenwerkingsrelatie met:

niet van toepassing

De school is een doelgroepschool en biedt (voortgezet) speciaal onderwijs voor leerlingen van 4 t/m 13 jaar

van de volgende doelgroep(en) en omvang:

	1-10-2012		1-10-2011		1-10-2010		1-10-2009	
☒ ZMLK	82	LL	88	LL	103	LL	108	LL
☐ LG		LL		LL		LL		LL
☐ MG		LL		LL		LL		LL
☐ LZ -somatisch		LL		LL		LL		LL
☐ ZMOK		LL		LL		LL		LL
☐ LZ -psychiatrisch		LL		LL		LL		LL
☐		LL		LL		LL		LL
☐		LL		LL		LL		LL

De doelgroepscholen van het speciaal en het voortgezet speciaal onderwijs zien wij als voorzieningen binnen de regionale samenwerkingsverbanden, die daar waar nodig de reguliere scholen aanvullen in hun opdracht om passend onderwijs te bieden. Plaatsing wordt met de invoering van passend onderwijs afhankelijk van de onderlinge afspraken in het regionale samenwerkingsverband.

Voedingsgebied => De leerlingen zijn voornamelijk afkomstig uit de gemeenten:

☐ Venray	☐ Peel en Maas	☐ Meerssen
☐ Horst aan de Maas	☐ Echt-Susteren	☒ Nuth
☐ Venlo	☐ Sittard-Geleen	☐ Maastricht
☐ Nederweert	☐ Stein	☒ Kerkrade
☐ Beesel	☒ Onderbanken	☒ Voerendaal
☐ Weert	☐ Schinnen	☐ Valkenburg aan de Geul
☐ Maasgouw	☒ Brunssum	☒ Simpelveld
☐ Leudal	☒ Heerlen	☐ Gulpen-Wittern
☐ Roermond	☒ Landgraaf	☐ Eijsden-Margraten
☐ Roerdalen	☐ Beek	☐ Vaals
☐	☐	☐

Onderwijslokaties (aantal): 2

Adressen (buiten het hoofdgebouw) i.g.v. meerdere leslokaties:

Oude Lindestraat 37, 6411 EH Heerlen (SO-locatie met uitzondering van ASS-groepen; die zitten aan de Smidserweg. Aan de Oude Lindestraat is ook een project met een KDC; de uitstroomgroep van het KDC zit op deze locatie)

Lokaties andere activiteiten (leerwerkbedrijf, etc):

BESCHRIJVING VAN DE DOELGROEP

De doelgroep(en) zijn leerlingen met specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoeften in de school- en (vaak ook de) thuissituatie:

Alle leerlingen die onderwijs volgen op de Catharinaschool hebben een indicatie voor cluster 3 ZML (zie criteria in bijlage). De leerlingen hebben een verstandelijke beperking en in sommige gevallen bijkomende problematiek zoals ASS; het syndroom van Down; andere syndromen of gedragsproblematiek (zogenoemde 'ZMOLK-leerlingen').

Instructiebehoeften van de leerlingen: kort en krachtig, voordoen - nadoen, visueel en concreet, hardop denkend, stimulerend tot meedoen.

Het is van belang dat opdrachten, taken, activiteiten en materialen net onder het niveau van de leerling aangeboden worden- gericht op succeservaringen. Daarnaast zijn ook opdrachten net boven hun niveau noodzakelijk, vanwege de uitdaging die dat biedt.

Kenmerken van opdrachten voor deze leerlingen zijn: overzichtelijk, met voorbeelden, stap voor stap, met specifieke (ICT) hulpmiddelen en extra leer- en oefenstof.

Kenmerken van een geschikte leeromgeving en werkvormen voor deze leerlingen zijn: aansluiten bij belangstelling, structuur biedend, denkhandelingen concreet ondersteunend, optimale leertijd, kleine deelactiviteiten.

Een veilige sfeer in de klas en op school is belangrijk; leerlingen die op een prettige manier samenwerken, die uitzonderingen accepteren, die sociaal uitnodigend zijn en de andere leerlingen niet uitdagen c.q. uitlachen.

Feedback is consequent en direct, inzet en inspanning in relatie tot de taak, gericht op succeservaringen, vorderingen visueel ondersteund en complimenterende groepsgenoten.

Instroom:

De meeste leerlingen zijn **ingestroomd** vanuit:

☒ KDC	75	%
☐ regulier BAO		%
☒ SBO	10	%
☐ regulier VO		%
☐ PRO		%
☐ LWOO		%
☒ MKD	15	%
☐		%

Procentueel deel is het gemiddelde van de afgelopen 3 jaar

Toelating:

Tot 1-8-2013 is toelating mogelijk met een indicatie* op grond van de landelijke indicatiecriteria. Na de **aanmelding** bij de school start de interne procedure bij de Commissie van Begeleiding (CvB) van de school.

Deze commissie bestaat uit:

psycholoog/orthopedagoog maatschappelijk deskundige directielid
 jeugdarts revalidatiearts IBer incidenteel leerplichtambtenaar Bureau VSV
Parkstad

In principe zijn tot 1-8-2013 alle leerlingen met een indicatie voor de schoolsoort (cl 3) of het

cluster (cl 4) plaatsbaar.

Vanaf 1-8-2013 is plaatsing gebonden aan de toelaatbaarheidafspraken per SWV, met een overgangsregeling van 2 jaar voor zittende leerlingen.

*zie bijlage voor de huidige criteria

Grenzen aan toelaatbaarheid:

Aan welke leerlingen kan de school geen passend aanbod bieden:

- Hoge mate van fysieke handicaps (blind, slechthorendheid, doof, slechthorendheid, fysieke beperkingen).

- Ernstig agressief gedrag. Hierbij moet gedacht worden aan situaties waarbij de veiligheid van medeleerlingen, personeel of de betreffende leerling zelf niet meer gegarandeerd kan worden en de kans op herhaling (recidive) groot is. Zie ook de in de schoolgids vermelde criteria.

Terugplaatsing:

Criteria voor terugplaatsing van leerlingen naar het reguliere onderwijs:

Didactisch:

Als het didactisch niveau van de leerling vergelijkbaar is met andere leerlingen van zijn/haar leeftijd is terugplaatsing -op didactisch gebied- mogelijk.

Pedagogisch:

Als het pedagogisch functioneren van de leerling past bij het pedagogisch aanbod van de ontvangende school en/of passend kan worden gemaakt.

Ondersteuningsbehoefte:

Dit is maatwerk. Hierover zal afstemming tussen beide scholen dienen plaats te vinden. Verschillende vormen (bijvoorbeeld vergroting expertise, meer handen in de groep) zijn bespreekbaar.

Anders:

Terugplaatsing naar het regulier onderwijs komt bijna nooit voor. Om te bepalen of een leerling in aanmerking komt voor terugplaatsing, wordt altijd gekeken naar een combinatie tussen didactisch niveau en sociale en persoonlijkheidskenmerken.

Percentage terugplaatsing: 0,5 % (gemiddelde over laatste 3 jaar)

Uitstroom:

De meeste leerlingen verlaten de school rond hun 12e-13e levensjaar.

En stromen ze uit naar:

☒ VSO zmlk	94	%
☐ VSO zmok		%
☐ VSO cluster 2		%
☐ VMBO/HAVO/VWO		%
☒ PRO	3	%
☐ LWOO		%
☐ MBO		%
☐ HBO / WO		%
☐ Vrije bedrijf		%

☐ Sociale werkvoorz.		%
☐ Dagbesteding		%
☐ overig/thuis		%
☒ verhuizing/zmlk	3	%
☐ onbekend		%

Procentueel deel is het gemiddelde van de afgelopen 3 jaar

ONDERWIJS: AANBOD EN ORGANISATIE VOOR GEPLAATSTE LEERLINGEN

De (V)SO-school kenmerkt zich als doelgroepschool door een specifiek, specialistisch en verdiept aanbod, gericht op een kleine en af te bakenen doelgroep van leerlingen met vergelijkbare kindkenmerken en daaraan te koppelen specifieke behoeften in onderwijsondersteuning, zorg en vaak ook ondersteuning in de thuissituatie.

Enkele kenmerkende uitgangspunten en opvattingen bij de doelgroepenbenadering:

- De doelgroep heeft betrekkelijk uniforme onderwijs- en ondersteuningsbehoeften
- Leren in homogene groepen van leerlingen met betreffende onderwijsbehoeften heeft voorkeur
- De expertise die de doelgroep nodig heeft vraagt een omgeving van een specialistische voorziening.

De school biedt speciale ondersteuning aan leerlingen, die door hun beperking niet in staat zijn om deel te nemen aan het reguliere onderwijs.

Op hoofdlijnen een beschrijving.

Onderwijsconcept / Schoolconcept / Uitgangspunten:

De ambities van de school zijn gebaseerd op de onderstaande zes kernbegrippen:

1. Ons onderwijs is praktijkgericht

Kwalitatief goed onderwijs is naar ons idee vooral praktisch. Verworven kennis, vaardigheden en houdingen zijn de onderdelen van dit proces. Daaraan onderscheiden we twee dimensies:

- Leerlingen leren aan de hand van concrete ervaringen in hun dagelijkse leven. Deze ervaringen vormen het vertrekpunt voor ons onderwijs. De leerkracht stimuleert de leerlingen ervaringen op te doen en stuurt en organiseert het onderwijsproces zodanig dat de leerlingen daadwerkelijk voldoende ervaringen opdoen.
- Leerlingen doen kennis en vaardigheden op die zoveel mogelijk direct toepasbaar zijn in hun dagelijkse leven nu en in de toekomst. Zij leren dingen die hen in staat stellen om met hun mogelijkheden en beperkingen zoveel mogelijk zelfstandig te functioneren als volwaardig lid van de maatschappij.

2. Ons onderwijs is maatwerk.

Kwalitatief goed onderwijs is naar ons idee onderwijs op maat voor elke leerling. Het

vertrekpunt daarvoor is een goed beeld dat inzage geeft in het huidige ontwikkelingsniveau van de leerling, aangeeft welke mogelijkheden de leerling heeft en aan welke voorwaarden moet worden voldaan om ontwikkeling verder te stimuleren en uit te dagen. De leerkracht is steeds alert om de mogelijkheden van de leerlingen te ontdekken. Op basis van deze inzichten geeft de leerkracht het onderwijsaanbod en werkwijze vorm. Het onderwijs wordt waar dit kan gegeven in een groep, en individueel waar dit moet.

3. Ons onderwijs draagt bij aan de bewustwording en eigenwaarde van de leerlingen.

Kwalitatief goed onderwijs gaat naar ons idee uit van het vertrouwen in de ontwikkeling en de ontwikkelingsdrang van elke leerling. De kunst van goed onderwijzen is een veilige en vertrouwde omgeving scheppen waarin leerlingen worden uitgedaagd hun competenties te vergroten en daarbij die sociaal-emotionele en didactische steun te geven waaraan leerlingen op een bepaald moment behoefte hebben. Op die manier ervaren leerlingen dat ze steeds meer weten en kunnen en wordt hun zelfvertrouwen versterkt. Hoe meer succeservaringen ze opdoen, hoe meer ze leren op zichzelf te vertrouwen

4. Ons onderwijs draagt bij aan de zelfredzaamheid van onze leerlingen.

Kwalitatief goed onderwijs gaat naar ons idee uit van de stelling "Leer mij het zelf te kunnen". Zoveel mogelijk zelfstandig verschillende taken uitvoeren en daar zelf verantwoordelijkheid voor dragen achten wij van groot belang. Jezelf kunnen redden in allerlei verschillende situaties door zelf oplossingen te bedenken, te kiezen en te hanteren zorgt voor zelfredzaamheid en onafhankelijkheid.

5. Ons onderwijs zorgt voor betrokkenheid van onze leerlingen.

Kwalitatief goed onderwijs wordt naar ons idee vormgegeven vanuit het begrip betrokkenheid. Wanneer leerlingen opgaan in hun activiteit is er sprake van betrokkenheid. Als een leerling betrokken bezig is, richt het zich op de activiteit, stelt het zich open om het doel te bereiken, gaat het met energie aan de slag en ervaart het een grote mate van voldoening als het doel bereikt is. Leerlingen zijn in staat tot deze manier van omgaan met een activiteit omdat datgene dat ze doen aansluit bij hun belevingswereld, voor hen betekenis heeft en past in hun behoeftepatroon.

6. Meervoudige intelligentie (Gardner)

Elke leerling heeft persoonlijke talenten en kwaliteiten. Leerlingen komen naar school om aangesproken en uitgedaagd te worden deze talenten en kwaliteiten te ontdekken, in te zetten en (verder) te ontwikkelen. Het is als school van belang de veelzijdigheid van de talenten te zien en ze gericht te ontwikkelen.

Samenstelling groepen:

De groepen zijn samengesteld op basis van:

- leeftijd
- sociaal/emotionele criteria
- didactische criteria
- specifieke doelgroep ZML/ASS
- specifieke doelgroep
- Uitstroomperspectief

Omgaan met verschillen en speciale onderwijs- en ontwikkelingsbehoeften:

- ontwikkelingsperspectief, uitstroomniveau' s en referentieniveau' s
Voor alle leerlingen wordt jaarlijks een ontwikkelingsperspectief gemaakt.
- groepsplannen en individuele handelingsplannen
In alle groepen wordt met groepsplannen gewerkt voor schriftelijke taal, mondelinge taal, rekenen, leren leren, sociaal emotionele ontwikkeling, sociale competenties, bewegingsonderwijs, muziek en bewegen en dramatische vorming.
De leerlingen hebben geen individueel handelingsplan. In enkele gevallen hebben leerlingen een aanvullend arrangement, vaak op het gebied van gedrag.
- één plan onderwijs en zorg
- leerroutes, leerstofsysteem en leerlijnen **
De Catharinaschool werkt met de CED-leerlijnen (zie voor een beschrijving hiervan de bijlage). De school werkt met drie uitstroomperspectieven (op basis waarvan de groepen zijn samengesteld); vrije bedrijf, werk of sociale werkvoorziening (leerroute 4), sociale werkvoorziening en arbeidsmatige dagbesteding (leerroute 3) en belevingsgerichte dagbesteding (leerroute 2).
- de relaties daarbinnen

** Door de CED groep zijn voor leerlingen met een IQ tot 35 en voor ZML-leerlingen leerlijnen ontwikkeld. Deze zijn ter informatie toegelicht in de bijlage.

Continuïteit onderwijszorg:

Zorgstructuur:

De zorgstructuur voorziet in een cyclisch systeem van leerlingenzorg. Centraal in de zorgstructuur staat de leerling, vanuit de gedachte 'één kind één plan'. Het ontwikkelingsperspectief komt tot stand in samenwerking met ouders en commissie van begeleiding en wordt vervolgens door de leerkracht vertaald naar de praktijk. Het ontwikkelingsperspectief (OPP) wordt jaarlijks geëvalueerd door de CvB. Twee maal per schooljaar worden de ouders uitgenodigd voor een gesprek over het OPP en groepsplan. Eenmaal per jaar zijn er groepsbesprekingen en leerlingbesprekingen.

Leerlingvolgsysteem en rapporten:

Het digitale leerlingvolgsysteem dat de school gebruikt is 'Eduscope'. De leerontwikkeling van de leerlingen wordt o.a. gevolgd door de afname van de CITO toetsen voor speciale leerlingen.

De leerlingen krijgen 1 tot 2 keer per jaar een schoolrapport mee naar huis. Hierin wordt hun ontwikkeling op bepaalde onderdelen beschreven, voor andere onderdelen worden pictogrammen gebruikt.

Specifieke aandachtsvelden bij leergebiedoverstijgende doelen / activiteiten:

De Catharinaschool werkt volgens de theorie van de Meervoudige Intelligentie (MI- Gardner). Iedere week wordt een talentenochtend georganiseerd, leerlingen kunnen dan kiezen tussen verschillende activiteiten die gebaseerd zijn op MI. Ze maken bijvoorbeeld een natuurwandeling, doen yoga, maken een gedicht of film of gaan koken.

Arbeidstoeleiding en Stage:

Leerlingen op het SO lopen geen stage.

Onderwijstijd en behandelstijd:

De schooltijden op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag zijn van 9:00-12:45 en van 13:30-15:15 uur. Er is sprake van een continuooster; de leerlingen gaan niet naar huis. Op woensdag zijn de leerlingen van 9:00-13:00 uur op school.

Als leerlingen een indicatie hebben, kunnen ze onder schooltijd fysiotherapie of ergotherapie volgen. Ongeveer 10% van de leerlingen heeft dit nodig, in de meeste gevallen een half uur per week.

De Catharinaschool heeft een logopedist in dienst; leerlingen kunnen onder schooltijd ook logopedie krijgen.

Randvoorwaarden, Thuissituatie, Wonen en Vrije tijd:

De school heeft intensieve samenwerking met een BSO.

Als leerlingen bij Gastenhof, Op den Bies, in een pleeggezin wonen of onder voogdij staan, heeft de leerkracht contact met degene die primair verantwoordelijk is voor de zorg voor de leerling.

Bijzonderheden / Aanvullingen:

VOORZIENINGEN

Beschrijving van de speciale voorzieningen volgens het huidige arrangement op de volgende vijf velden:

1. De hoeveelheid aandacht/handen in de groep.
2. Speciale onderwijsmaterialen en aanpak.
3. De ruimtelijke omgeving.
4. Expertise.
5. Samenwerking met externe instanties rond de zorg voor deze leerlingen.

1. AANDACHT

Groepsgrootte:

Doelgroep of combi daarvan invullen: MG, ZML, ZMOK, autisme, etc.

9	leerlingen gemiddeld per doelgroep	zml/ass
10	leerlingen gemiddeld per doelgroep	zml onderbouw
12	leerlingen gemiddeld per doelgroep	zml bovenbouw
	leerlingen gemiddeld per doelgroep	

(inhoudelijke toelichting onderscheid tussen doelgroepen en eventuele bijzonderheden)

Handen in de klas (per klas gemiddeld):

☒ Leerkracht	1,0	FTE
☒ Onderwijs-/klassenassistent	0,7	FTE
☒ Vakleerkracht	0,159	FTE
☐		FTE
☐		FTE

Disciplines in de school (inzetbaar t.b.v. onderwijs en ondersteuning naast en in de klas):

☒ Orthopedagoog / Psycholoog	0,519	FTE
☒ Logopedie	0,841	FTE
☒ Maatschappelijk werk	0,066	FTE
☐ Fysiotherapie	extern	FTE
☐ Ergotherapie	extern	FTE
☐ Verpleegkundige		FTE
☐ Spel- / Creatieve therapie		FTE
☒ IB	1,549	FTE
☐ RT		FTE
☒ Psychologisch assistent	0,116	FTE
☐ Stagebegeleiding		FTE
☒ ICT	taak	FTE
☒ Externe inzetbaar: AB	1,2	FTE
☒ Vakleerkracht bewegingsonderwijs	0,65	FTE (SO en VSO samen)
☒ Vakleerkracht muziekonderwijs	0,28	FTE

2. MATERIALEN en AANPAK

Materialen en aanpak met speciale didactische kenmerken:

De Catharinaschool maakt gebruik van pictogrammen, daarvoor worden twee speciale programma's gebruikt:

- Spreekbeeld: dit pictoprogramma wordt met name in de groepen met uitstroomniveau 2-3 gebruikt.
- Inprint; een pictoprogramma waar ook geschreven taal onder de picto's komt te staan.

De school maakt ook gebruik van dagschema's en een grote hoeveelheid ontwikkelingsmateriaal en zelf ontwikkeld materiaal. Sommige leerlingen hebben een individueel dagschema, dit is met name het geval bij leerlingen met ASS. Wanneer noodzakelijk kunnen leerlingen werken volgens de TEACCH methode.

Er wordt o.a. gebruik gemaakt van methodes uit het regulier primair onderwijs, dit materiaal wordt aangepast of vereenvoudigd of er worden delen uit gebruikt.

Materialen en aanpak met speciale pedagogische/psychologische kenmerken:

Er is veel aandacht voor sociaal emotionele ontwikkeling op de Catharinaschool, onder andere door middel van het gebruik van de methode 'STIP'.

De leerkrachten werken met beloningssystemen o.a. van het programma "Coole Kikker". Het personeel is altijd gericht op positieve bekrachtiging. In het schooljaar 2013-2014 is het team aan de slag gegaan met PBS (Positive Behaviour Support).

Er is veel aandacht voor sociaal emotionele ontwikkeling op de Catharinaschool, onder andere door middel van het gebruik van de methode 'STIP'.

De leerkrachten werken met beloningssystemen- heel concreet en visueel: kraaltjes, een wasknijper die bij een laddertje omhoog gaat, stickers, e.d. Tevens met het beloningssysteem van het programma 'Coole Kikker'.

Het personeel is altijd gericht op positieve bekrachtiging van gedrag. In het schooljaar 2013-2014 is het team aan de slag gegaan met PBS (Positive Behaviour Support).

Binnen de school is veel aandacht voor omgangsvormen: hoe gaan we met elkaar om, hoe gaan we met de telefoon om, etc.

Materiaal en aanpak gericht op aanpassing aan kindspecifieke fysieke en medische belemmeringen:

De school beschikt over veel ontwikkelingsgericht materiaal. Boekenkasten worden gebruikt als afscheiding tussen werkplekken.

Er zijn gekleurde en vereenvoudigde toetsenborden.

Bijzonderheden:**3. FYSIEKE OMGEVING EN VERVOER****FYSIEKE OMGEVING**

De school kent de volgende speciale en extra ruimtelijke voorzieningen, gericht op de doelgroep:

- verzorgingsruimte(s)
- rolstoeltoegankelijkheid
- snoezelruimte
- prikkelarme lokalen
- aangepaste toiletten
- praktijklokalen/-voorzieningen:
  - keuken
  - tuinkas
  - handvaardigheid
  - ICT
- zwembad intern

-
-
-

Toelichting en bijzonderheden

VERVOER

Ongeveer 90 % van de leerlingen komt met aangepast leerlingenvervoer naar school. De andere leerlingen worden door ouders gebracht.

4. EXPERTISE

Binnen de school is sprake van teamexpertise: kennis, ervaring en vaardigheden die geïntegreerd zijn in de teamaanpak en geïnternaliseerd in het handelen van alle medewerkers. Daarnaast is er ook sprake van specifieke expertise die bij één of meer collega's aanwezig is, intern dan wel extern.

Algemeen:

In het schoolplan is een aantal waarden geformuleerd die de Catharinaschool belangrijk vindt: enthousiasme, plezier, samenwerking, identiteit, respect, persoonlijke ontwikkeling, zinvolheid, toekomstgerichtheid, creativiteit en uitdaging.

Om op de Catharinaschool te kunnen werken is het van belang dat je doelgericht kunt werken, concreet les kunt geven en dat je voldoening kunt halen uit hele kleine ontwikkelingsstappen.

Voor een leerkracht is het belangrijk dat hij/zij voorspelbaar handelt en structureert, instructie verwoordt, controleert, evalueert en let op taakbeleving, vriendelijk en beslist is, successen toeschrijft aan de leerling, situaties creëert waar de sterke kanten naar voren komen, extra leertijd weet te organiseren, rustig en geduldig is, doet wij hij/zij zegt en zegt wat hij/zij doet, uitdagend onderwijs biedt met plus- en verdiepingstaken en ruimte geeft voor eigen keuze en creatieve inbreng.

Bijna alle onderwijsgevend personeel heeft een aanvullende opleiding gedaan. Van vakleerkrachten wordt soms specifieke kennis verwacht, bijvoorbeeld kennis van motoriek bij leerlingen met een verstandelijke beperking bij de vakleerkracht beweging.

Teamexpertise:

Alle personeel heeft expertise op het gebied van taal; ontluikende geletterdheid, aanvankelijk lezen, begrijpend lezen en communicatie m.b.v. picto's

Specifieke expertise bij delen van het team / teamleden:

Diverse Auti opleidingen o.a. Hasselt
Diverse Master SEN o.a. gedragspecialist

Expertise buitenschools snel toegankelijk:

Samenwerking met MEE (schoolmaatschappelijk deskundige)

5. SAMENWERKING MET ANDERE INSTANTIES

Deze samenwerking kan variëren van intensieve samenwerking met een zorgpartner (bijvoorbeeld revalidatiecentrum bij LG/LZ/MG-scholen), het invoeren van ondersteuning bij heel specifieke zorgvragen tot sporadische contacten.

	<i>nooit</i>	<i>sporadisch</i>	<i>regelmatig</i>	<i>vaak</i>	<i>integraal handelingsplan</i>
<i>GGD</i>	☐	☐	☒	☐	☐
<i>BJZ</i>	☐	☐	☐	☒	☐
<i>GGZ</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>Revalidatie(kliniek)</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>Kinderziekenhuis</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>SMW</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>MEE</i>	☐	☐	☐	☒	☐
<i>Justitiële inrichting</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>KDC</i>	☐	☐	☐	☐	☒
<i>MKD</i>	☐	☐	☒	☐	☐
<i>CCE</i>	☒	☐	☐	☐	☐
<i>Gemeente</i>	☐	☒	☐	☐	☐
<i>UWV werkplein</i>	☐	☐	☒	☐	☐
<i>Radar</i>	☐	☐	☐	☒	☐
	☐	☐	☐	☐	☐

--	--	--	--	--	--	--

AMBULANTE DIENSTVERLENING EN ARRANGEMENTEN

ARRANGEMENTEN

In een aantal gevallen bieden (V)SO-scholen, naast langdurige plaatsing en AB, andersoortige arrangementen (Herstart, Op de Rails, Diabetesprojecten, kortdurende opvang en begeleiding, crisisinterventie, etc.)

Samenwerking met diabetesverpleegkundigen: jaarlijks komen de verpleegkundigen op school om voorlichting te geven. De verpleegkundigen zijn ook achterwacht voor leerkrachten die een leerling met diabetes in de klas hebben; als het nodig is kunnen zij gebeld worden.

Symbioseovereenkomst m.b.t. gedeeltelijk onderwijs volgen van SO leerling in het basisonderwijs: sommige ouders willen graag dat hun kind deels onderwijs volgt in het regulier onderwijs en deels op de Catharinaschool. Er zijn inhoudelijke afspraken over het onderwijsprogramma en de frequentie van overleg. Als ouders dit willen, kunnen zij zelf zoeken naar een school voor regulier onderwijs die bereid is mee te werken aan een dergelijk symbioseprogramma.

AMBULANTE DIENSTVERLENING

De ambulante diensten zijn verbonden aan de scholen. De ambulante begeleiders bieden vanuit de school reguliere ambulante begeleiding (AB), terugplaatsing ambulante begeleiding (TAB) en preventieve ambulante begeleiding (PAB) aan leerlingen in het regulier onderwijs, die onder de doelgroep van de school vallen.

Huidig aanbod:

De AB-ers werken samen met AB-ers van cluster 2 en 4 in een centrale dienst van INNOVO. Hierdoor ontstaan veel dwarsverbanden en kan de expertise van andere clusters ingeroepen/ingezet worden. De AB-ers van cluster 3 doen mee aan de nascholingsactiviteiten van de Catharinaschool.

In de regio('s):

Kerkrade/Brunssum/Landgraaf/Klimmen/Valkenburg

Aantal leerlingen dat wordt bediend:

	LG / LZ	ZML	MG	cluster 4
☒ BAO		LL 11	LL	LL
☐ SBO		LL	LL	LL
☒ VMBO		LL 1	LL	LL
☐ HAVO/VWO		LL	LL	LL
☒ PRO		LL 4	LL	LL
☐ LWOO		LL	LL	LL
☐ MBO		LL	LL	LL

Bijzonderheden:

TOEKOMST

Ambitie

Ambitie in brede zin: (nieuwe) doelgroepen, verdieping expertise, nevenvestigingen, andere zaken die relevant zijn richting toekomst en passend onderwijs.

De Catharinaschool wil in de toekomst graag kwalitatief goed onderwijs blijven bieden aan zeer moeilijk lerende leerlingen die diepte-ondersteuning nodig hebben.

De kloof tussen ZML, SBO en regulier basisonderwijs is op dit moment groot. Wellicht wordt terugplaatsen vanuit SO naar regulier onderwijs eenvoudiger als Passend Onderwijs is ingevoerd; mogelijkheden van symbiose, arrangementen e.d. kunnen worden verkend.

De Catharinaschool hoopt dat de ontwikkelingen rond Passend Onderwijs ertoe leiden dat scholen meer 'bij elkaar in de keuken kijken' en elkaar sneller weten te vinden als er een hulpvraag is.

De Catharinaschool heeft de ambitie om de SO- en VSO-afdeling in de toekomst nadrukkelijker te gaan profileren. Nu zijn de schooltijden bijvoorbeeld nog gelijk en zijn ook de gedragsregels en uitstraling van beide gebouwen (nagenoeg) hetzelfde. De bedoeling is om in de toekomst, rekening houdend met de mogelijkheden van de doelgroep en het doel de leerlingen op te leiden tot zelfstandigheid, meer onderscheid te maken tussen de beide afdelingen.

Mogelijkheden, grenzen en randvoorwaarden, o.a. op de vijf velden van de voorzieningen

1. Aandacht

Mogelijkheden: De rol van de Commissie van Begeleiding zal veranderen in relatie tot de toelaatbaarheidsverklaring. De inzet van de personeel en de verhouding tussen OP en OOP en het OP onderling zal nadrukkelijker worden gekoppeld aan het uitstroomprofiel van de leerlingen. Inzet van personeel zal mogelijk, met het oog op onderwijs in nabijheid, tevens minder gekoppeld worden aan het schoolgebouw.

Overgang van SO naar VSO is geen vanzelfsprekendheid.

Grenzen: werkgarantie Innovo. Boventalligheid mag niet toenemen. Aannemen van nieuwe personeelsleden en/of grote verschuivingen tussen functiegroepen is niet mogelijk. Overheadkosten zoals bijvoorbeeld reiskosten en reizen kunnen toenemen.

Randvoorwaarden: Flexibel en breed inzetbaar personeel. Heldere en deels nieuwe taakomschrijvingen.

2. Materialen en Aanpak

Mogelijkheden: Investerings in ICT waardoor "leren en ontwikkelen" niet uitsluitend aan het schoolgebouw en/of aan schooltijden wordt gekoppeld. Meer methodes op maat en de niveaus koppelen aan de gekozen leerprofielen. Mogelijk dat er diverse plaatsingsperiodes voor leerlingen komen.

Grenzen: Vraagt om grote financiële investeringen zowel in hardware, software als opleiden van personeel.

Randvoorwaarden: Goed geoutilleerd schoolgebouw, afgestemde software met

toepassingsmogelijkheden.

3. Fysieke omgeving een Vervoer

Mogelijkheden: Leeromgeving van leerlingen vergroten. Gebruik maken van voorzieningen van collega S(B)O scholen. Aanschaf of lease van een schoolbus.

Grenzen: Financiën. Gebouwelijke aanpassingen zijn nu uitsluitend gebaseerd op staat van onderhoud.

Randvoorwaarden: Duidelijke afspraken met collegascholen

4. Expertise

Mogelijkheden: Vergroten van de basisvaardigheden bij alle personeelsleden. Verbreden van specialistische kennis, vaardigheden en ervaring. Rekening houden met externe inzet.

Grenzen: Specialisten zijn waardevol voor zowel de interne schoolorganisatie als ook als voor de externe partners.

Randvoorwaarden: Heldere taakomschrijvingen. Individuele ambities moeten stroken met het organisatiebelang van de Catharinaschool, Innovo als ook het Samenwerkingsverband Primaire Onderwijs.

5. Samenwerking met andere instanties

Mogelijkheden: (Nieuwe) samenwerkingsvormen door onder meer veranderende wetgeving. Gemeentes worden belangrijke partners. Denk maar bijvoorbeeld aan de Jeugdwet. Welk aanbod hebben gemeentes voor onze schoolverlaters.

Grenzen: Catharinaschool heeft een belangrijke onderwijskundige opdracht. Deze kerntaak vraagt een grote investering. Overleg met ketenpartners vraagt om een gedegen afweging op het gebied van tijdsinvestering in relatie tot de opbrengsten en de effecten.

Randvoorwaarden: Definiëren van participatiemomenten. Heldere Sociale Kaart van de school.

Arrangementen

Specifieke plannen voor (uitbreiding van) arrangementen binnen (V)SO, anders dan langdurige plaatsing in (V)SO.

Externe dienstverlening

Specifieke plannen voor (uitbreiding van) externe dienstverlening vanuit het (V)SO.

In de toekomst zou het bijvoorbeeld mogelijk kunnen zijn om een onderwijsassistent (tijdelijk) in te zetten in het regulier onderwijs. Bij voorkeur volgt (de expertise van) het personeel de leerlingen; mochten in de toekomst meer ZML-leerlingen in het regulier onderwijs blijven, dan is er sprake van een win-win-situatie als ook meer personeel vanuit het ZML werkzaam wordt binnen het regulier onderwijs.

Bijlagen * en ** TOELICHTING OP CRITERIA EN LEERLIJNEN

* HUIDIGE CRITERIA EN TOELATING

Toelating scholen cluster 3

Alle scholen van REC 3 Limburg hebben meerdere trajectbegeleiders in dienst. Deze medewerkers kunnen ouders ondersteunen bij het aanvragen van een indicatie voor cluster 3.

Als de ouders een indicatie hebben gekregen, kunnen zij hun kind aanmelden bij de school of ambulante dienst. Na de aanmelding bij de school start de interne procedure van de Commissie van Begeleiding (CvB) van de school. De CvB adviseert het bestuur over de toelating van leerlingen tot de school. Een indicatie voor cluster 3 is een voorwaarde voor aanname van de leerling. Als de CvB het bestuur op grond van een aantal uitgangspunten adviseert de leerling niet te plaatsen, gaat de school samen met de ouders op zoek naar een andere passende (onderwijs)plek.

Indicatiecriteria

Op dit moment geldt landelijke wetgeving voor indicatiestelling van de clusters. Ieder REC heeft de taak een onafhankelijke Commissie voor Indicatiestelling (CvI) in te richten die bepaalt of een leerling in aanmerking komt voor een indicatie.

Hieronder worden de indicatiecriteria weergegeven.

Cluster 3 ZML

De Commissie voor de Indicatiestelling beoordeelt aanvragen voor deze indicaties op grond van landelijk vastgestelde criteria.

De leerling heeft:

- een IQ lager dan 55; *of*
- een IQ in de bandbreedte van 55-70 en (bij kinderen tot 7 jaar) een stoornis die het leren en sociaal functioneren ernstig bemoeilijkt; *of*
- het syndroom van Down

De onderwijsbeperking hoeft alleen aangetoond te worden bij IQ in de bandbreedte van 55-70 en blijkt uit:

- zeer geringe sociale zelfredzaamheid ofwel een zeer ernstige ontwikkelingsachterstand op het gebied van sociale redzaamheid waardoor de leerling niet zelfstandig op een reguliere school kan functioneren; *en*
- bij kinderen t/m 7 jaar: ernstige tekortkomingen op het gebied van leer/taakgedrag, zoals werkhouding, taakgerichtheid, aandacht en motivatie en zeer geringe vooruitgang gedurende een jaar; *of*
- bij kinderen van 8-11 jaar: zeer geringe vooruitgang gedurende een jaar bij aanvankelijk lezen, spellen en rekenen; *of*
- bij kinderen van 12 jaar en ouder: schoolvorderingen die niet verder gaan dan de beheersing van de leerstof tot en met eind groep 3 van de basisschool.

De ontoereikendheid van de zorgstructuur hoeft alleen aangetoond te worden bij een IQ in de bandbreedte 55-70, en blijkt uit:

- indien de leerling nog geen school bezoekt: onvoldoende effect na tenminste een half jaar ondersteuning door zorg- of hulpverleningsinstanties; *of*
- onvoldoende effect na tenminste een half jaar lang extra zorg vanuit de zorgstructuur van het regulier onderwijs (waaronder het samenwerkingsverband), afgestemd op de behoeften van de leerling en eventueel met beschikbare ondersteuning door hulpverleningsinstanties.

Cluster 3 ZML/MG

Een aanvraag voor een indicatie cluster 3 ZML/MG beoordeelt de Commissie aan de hand van de volgende criteria:

- Een (geschat) IQ lager dan 20 of
- Een IQ tussen de 20 en 35 in combinatie met een beperkt gedragsrepertoire en andere medische of gedragsproblemen.

Voor een ZML/MG indicatie hoeft een onderwijsbeperking en de ontoereikendheid van de zorgstructuur niet aangetoond te worden.

NB: Leerlingen met een ZML/MG indicatie zijn dus niet meervoudig gehandicapt, zoals de kinderen met een cluster 3 MG indicatie. Het gaat om ZML-leerlingen met een grotere begeleidingsbehoefte dan de reguliere ZML-leerlingen. Zij krijgen daarom een hogere bekostiging.

Cluster 3 MG

De Commissie voor de Indicatiestelling beoordeelt aanvragen voor deze indicatie op grond van de volgende criteria:

- Eén of meerdere stoornissen in structuur of functie, die gepaard gaan met motorische beperkingen. Dit in combinatie met een IQ lager dan 70;
- Onderwijsbeperking door een van de onderstaande twee criteria
  - o Zeer geringe zelfredzaamheid (afhankelijk van derden voor algemene dagelijkse verrichtingen of onderwijsvoorwaardelijke motorische handelingen of activiteiten) of;
  - o De leertijd is tenminste voor 25% verminderd door noodzakelijke zorg of aan de stoornis gerelateerd verzuim.

De ontoereikendheid van de zorgstructuur van de school en het samenwerkingsverband hoeft voor een MG-indicatie niet aangetoond te worden.

Bij het aanvragen van de indicatie (en dus ook de bekostiging) wordt geen onderscheid gemaakt tussen MG en EMG leerlingen. De term EMG wordt zowel binnen zorg als onderwijs gebruikt. Kenmerkend voor EMG-leerlingen is dat:

- ... deze leerlingen vaak veel begeleiding en structuur nodig hebben;
- ... vaak sprake is van complexe, bijkomende problematiek;
- ... deze leerlingen een IQ onder de 35 hebben.

Cluster 3 LG en LZK

De Commissie voor de Indicatiestelling beoordeelt aanvragen voor deze indicatie op grond van de volgende criteria:

- Er is een stoornis vastgesteld;
  - o Voor LG: één of meer stoornissen die motorische beperkingen veroorzaken en die leiden tot een ernstige belemmering om aan het onderwijs deel te nemen en een IQ hoger dan 70.
  - o Voor LZK: een lichamelijke, neurologische of psychosomatische stoornis, die niet in hoofdzaak leidt tot motorische beperkingen, maar wel leidt tot een ernstige belemmering om aan onderwijs deel te nemen en een IQ hoger dan 70.
- Er is sprake van een onderwijsbeperking die tenminste blijkt uit één van de volgende drie criteria:
  - o Zeer geringe zelfredzaamheid, of;
  - o Een leerachterstand: behorend tot de 10% zwakst presterende leerlingen (E- en/of D-scores op de Cito-toetsen), of;
  - o De leertijd is tenminste voor 25% verminderd door noodzakelijke zorg of aan de stoornis gerelateerd verzuim.
- De zorgstructuur van de school en het samenwerkingsverband zijn ontoereikend.

Cluster 4

De Commissie voor de Indicatiestelling beoordeelt aanvragen voor deze indicatie op grond van de volgende criteria:

- Er is sprake van ernstige gedrags- of kinderpsychiatrische problematiek in termen van DSM-IV of een half jaar geïndiceerde hulpverlening zonder vooruitgang;
- De sociaal-emotionele problematiek of gedragsproblemen manifesteert zich zowel in het onderwijs als in de thuissituatie en/of vrijetijdsbesteding;
- Er is sprake (geweest) van bemoeienis vanuit jeugdzorg en/of een kinderpsychiatrische voorziening;
- Er is een ernstige structurele beperking in de deelname aan het onderwijs waardoor de leerling niet voldoet aan de algemene leervoorwaarden met betrekking tot het vereiste gedrag voor regulier onderwijs.
- Er is aangetoond dat de beschikbare reguliere zorgstructuur vanuit de school en het samenwerkingsverband niet toereikend is; tevens is er te weinig vooruitgang ondanks extra zorg. De geboden zorg is aangetoond middels geëvalueerde handelingsplannen t.a.v. de gedragsproblematiek/sociaal-emotionele problematiek, die niet ouder zijn dan een half jaar.

**** LEERLIJNEN PLANCIUS EN ZML**

Plancius leerlijnen

Plancius leerlijnen zijn ontwikkeld door de CED groep. Ze zijn bedoeld voor leerlingen met een IQ tot 35 en bevatten doelen voor leerlingen met een ontwikkelingsleeftijd tussen de 0 en 24 maanden. Het eindniveau van deze leerlijnen sluit aan op het beginniveau van de leerlijnen voor zeer moeilijk lerenden (ZML).

De leerlijnen richten zich op basale ontwikkelingsdoelen rond communicatie, sensomotorische en sociaal-emotionele ontwikkeling, zelfredzaamheid, spelontwikkeling en taakontwikkeling.

Een aantal voorbeelden van doelstellingen op niveau 6 (dus het hoogste niveau van de leerlijnen) voor de verschillende domeinen:

- Communicatie: 'Gebruikt een basiswoordenschat van ongeveer 50 woorden/gebaren/afbeeldingen'
- Sensomotoriek: 'Legt twee dezelfde vormen bij elkaar (rondjes, blokjes, driehoekjes)'
- Sociaal-emotionele ontwikkeling: 'Voert uit zichzelf begroetings- en afscheidsrituelen uit (zwaaien en hand geven)' en 'Imiteert gedrag van volwassenen (in speelgoedtelefoon brabbelen)'
- Spelontwikkeling: 'Brengt meerdere speeltjes/voorwerpen bij elkaar (toren bouwen, roeren in de pan)'
- Taakontwikkeling: 'Imiteert eenvoudige onbekende handelingen van een willekeurige volwassene met een voorwerp (doos opzij schuiven)'
- Zelfredzaamheid: 'Draait een kraan open en dicht' en 'Veegt een vieze neus oppervlakkig af'

De leerlijnen zijn te downloaden en bekijken op de website van de CED-groep:

<http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/zml/leerlijnen-voor-leerlingen-met-een-iq-tot-35.aspx>

ZML leerlijnen

De ZML leerlijnen (voor zeer moeilijk lerenden) zijn ontwikkeld door de CED groep. Er zijn vakgebiedspecifieke leerlijnen en vakgebiedoverstijgende leerlijnen.

Vakgebiedspecifiek: schriftelijke taal, sociale competentie, beeldende vorming, bewegingsonderwijs, dramatische vorming, mondelinge taal, muziek en bewegen, natuur en techniek, oriëntatie op ruimte, oriëntatie op tijd, rekenen, werken, wonen.

Vakoverstijgend: sociale en emotionele ontwikkeling, leren leren, omgaan met media, ruimtelijke oriëntatie en mobiliteit, spelontwikkeling, zintuiglijke en motorische ontwikkeling.

De meeste leerlijnen hebben 12 niveaus. Niveau 1 t/m 8 is bedoeld voor het SO, niveau 9 t/m 12 voor het VSO.

In 2011 zijn de leerlijnen herzien; ze zijn aangepast om te voldoen aan de kerndoelen VSO dagactiviteitencentrum. In het hoogste niveau van de leerlijnen, niveau 12, wordt een overgang gecreëerd tussen de ZML leerlijnen en de VSO arbeidsmarktgerichte leerlijnen om aan te sluiten op de nieuwe kerndoelen voor VSO arbeidsmarktgericht.

De leerlijnen zijn te downloaden en bekijken op de website van de CED-groep:

<http://www.leerlijnen.cedgroep.nl/zml/leerlijnen-2007-2010.aspx>